

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/66718> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Ginkel, G. van

Title: Making mentoring match : mentor teachers' practical knowledge of adaptive mentoring.

Issue Date: 2018-11-06

NEDERLANDSE SAMENVATTING

Hoofdstuk 1: Algemene inleiding

Om beginnende leraren goed voor te bereiden op het beroep, zowel tijdens hun opleiding als in de inductiefase, is het belangrijk dat zij bij het leren lesgeven begeleiding krijgen van meer ervaren leraren. In het Engels is hiervoor de term ‘mentoring’ gangbaar: de begeleider is een ‘mentor teacher’, de beginnende leerkracht is een ‘novice teacher’ of ‘mentee teacher’ en de begeleidingsrelatie is een ‘mentoring relationship’. In het Nederlandse onderwijs worden hiervoor verschillende termen gebruikt (werkplekbegeleider, schoolopleider, coach, en LIO, DIO, starter etc). In deze Nederlandse samenvatting worden de generieke termen ‘mentor’ en ‘beginner’ of ‘beginnende leerkracht’ gebruikt. Mentoren in dit onderzoek zijn ervaren leraren in het voortgezet onderwijs (VO en MBO) die beginners begeleiden tijdens het leren lesgeven in de school, tijdens hun opleiding en/of bij hun start in het beroep. In deze begeleidingsrelaties is een goede match tussen mentor en beginner belangrijk. De verantwoordelijkheid hiervoor ligt meestal bij de mentor. Mentoren moeten daarom in staat zijn om adaptief te reageren op de momentane en individuele leerbehoeften van de beginnende leerkracht, zoals deze zich voordoen tijdens het proces van het leren lesgeven. Dit vereist van de mentor zowel kennis van het leren van de beginnende leerkracht als kennis van een repertoire aan begeleidingsactiviteiten. Daarnaast moet de mentor ook in staat zijn deze twee soorten kennis zo aan elkaar te koppelen dat het handelingsmogelijkheden biedt om met verschillende begeleidingssituaties om te gaan. Dergelijke kennis is een belangrijke maar nog onderontwikkelde component in de kennisbasis van de begeleiding van beginnende leraren.

Onderzoek naar de praktijkkennis van mentoren over adaptief begeleiden kan bijdragen aan de professionele kennisbasis van het begeleiden van beginnende leraren. In dit proefschrift wordt daarom deze praktijkkennis onderzocht. De centrale vraag is: *Wat is de inhoud van de praktijkkennis van mentoren over het adaptief begeleiden van hun beginnende leraren?* Voordat praktijkkennis kan bijdragen aan een professionele kennisbasis, moet deze eerst zodanig gerepresenteerd worden dat deze kan worden gedeeld, geverifieerd en verbeterd. Deze studie beoogt dit te doen door 1) het achterhalen van de

praktijkkennis van mentoren over adaptief begeleiden, 2) het beschrijven van de inhoud van deze praktijkkennis en 3) het belichten van specifieke kenmerken van deze kennis met behulp van theoretische perspectieven.

De praktijkkennis van mentoren wordt in dit proefschrift begrepen als het geheel van kennis en inzichten dat ten grondslag ligt aan hun handelen in de praktijk. Het onderzoek richt zich op vier componenten in deze praktijkkennis, die in de literatuur verondersteld worden relevant te zijn voor de capaciteit van mentoren om adaptief te begeleiden. Dit zijn: (1) gericht zijn op samenwerkend en onderzoekend leren, (2) kennis van een repertoire van begeleidingsactiviteiten, (3) kennis van het leren van beginnende leraren, en (4) heuristieken die kennis van begeleidingsactiviteiten en van het leren van beginners verbinden tot handelingsgerichte kennis. Deze vier componenten zijn leidend voor de vormgeving van dit onderzoek.

Elk van de vijf studies in dit proefschrift richt zich op een van de vier componenten. Studie 1 richt zich op het *gericht zijn op samenwerkend en onderzoekend leren*, door middel van een grootschalig vragenlijstonderzoek. Deze studie onderzoekt de relatie tussen de begeleidingsopvatting en begeleidingsmotivatie van mentoren, als uitingen van het gericht zijn op samenwerkend en onderzoekend leren. Studie 2 richt zich op de *praktijkkennis van begeleidingsactiviteiten* bij mentoren door middel van taakgebaseerde interviews, en onderzoekt individuele verschillen tussen mentoren op het gebied van hun praktijkkennis over adaptief begeleiden. De laatste drie studies gebruiken repertory-grid interviews om gedeelde elementen in de praktijkkennis van mentoren te verkennen. Studie 3 onderzoekt de *praktijkkennis van het leren van de beginner* bij mentoren, en studie 4 onderzoekt de *praktijkkennis van begeleidingsactiviteiten*. Studie 5 combineert de analyses van onderzoek 3 en 4, en verkent de gedeelde *heuristieken* bij mentoren om adaptief op het leren van de beginner in te spelen. Het onderzoek is gericht op het perspectief van de mentor, het is exploratief en beschrijvend en het maakt gebruik van een mix van kwantitatieve en kwalitatieve onderzoekstechnieken.

Hoofdstuk 2: Waarom begeleider zijn? De link tussen begeleidingsmotivaties en begeleidingsopvattingen van mentoren

De studie die in dit hoofdstuk wordt beschreven richtte zich op de gerichtheid van mentoren op samenwerkend en onderzoekend leren. In huidige visies op het

voorbereiden van beginnende leraren wordt het belang van samenwerkend professioneel leren benadrukt. Van mentoren wordt daarom verwacht dat ze met beginners kennis over lesgeven co-construeren. De mentor denkt daarin mee met de beginner vanuit een ontwikkelingsgerichte begeleidingsopvatting (co-thinker), en is daarbij ook bereid tot wederzijds leren (co-learner). De aanname is dat deze twee aspecten van meedenken en wederzijds leren samenhangen in het denken van mentoren. Het doel van deze vragenlijststudie was daarom om de relatie te onderzoeken tussen de begeleidingsopvattingen van mentoren en hun begeleidingsmotivaties. De onderzoeksvragen waren: *1) In hoeverre rapporteren mentoren dat zij een generatieve motivatie en een persoonlijke leermotivatie voor begeleiden hebben, en een instrumentele en ontwikkelingsgerichte begeleidingsopvatting? 2) Wat is de relatie tussen de begeleidingsmotivaties van mentoren en hun begeleidingsopvattingen?*

Op basis van literatuurstudie werd een instrument ontwikkeld om te bepalen in hoeverre mentoren het eens zijn met een instrumentele begeleidingsopvatting (beginners snel goed laten functioneren), een ontwikkelingsgerichte begeleidingsopvatting (beginners leren kijken naar leren en lesgeven), een generatieve motivatie (begeleiden om kennis en ervaring door te geven) en een persoonlijke leermotivatie (begeleiden om er zelf van te leren). Respondenten waren 726 mentoren betrokken bij 13 Nederlandse lerarenopleidingen, zowel hogere beroepsopleidingen (8 instituten) als universitaire opleidingen (5 instituten).

Er werden vier statistisch significante resultaten gevonden. Mentoren waren het meer eens met een generatieve begeleidingsmotivatie dan met een persoonlijke leermotivatie, maar met een kleine effectgrootte. Ook waren mentoren het meer eens met een ontwikkelingsgerichte begeleidingsopvatting dan met een instrumentele opvatting, en met een grote effectgrootte. De correlatie tussen een persoonlijke leermotivatie en een ontwikkelingsgerichte begeleidingsopvatting was sterker dan de correlatie tussen een persoonlijke leermotivatie en een instrumentele begeleidingsopvatting. Hetzelfde werd gevonden voor een generatieve motivatie, maar minder uitgesproken.

Het sterke verband tussen een persoonlijke leermotivatie en een ontwikkelingsgerichte begeleidingsopvatting ondersteunt het idee dat het meedenken met de beginner en het wederzijds leren van elkaar in het denken van mentoren samenhangen. De voorkeur van Nederlandse mentoren voor een

ontwikkelingsgerichte ten opzichte van een instrumentele begeleidingsopvatting komt niet overeen met eerdere studies in Angelsaksische landen. Dit kan een effect zijn van de in Nederland gangbare didactiek van het realistisch opleiden van leraren. Dat mentoren het gemiddeld even eens zijn met een persoonlijke leermotivatie als met een generatieve motivatie komt niet overeen met eerdere studies. Daarin gaven mentoren aan het meer eens te zijn met een generatieve motivatie. Een verklaring is de voorkeur van Nederlandse mentoren voor een ontwikkelingsgerichte begeleidingsopvatting, en het sterke verband tussen deze opvatting en een persoonlijke leermotivatie.

Aan de hand van de resultaten van dit vragenlijstonderzoek werden de deelnemers geselecteerd voor de interviewstudies die beschreven worden in de Hoofdstukken 3, 4, 5 en 6. Door de variatie in de begeleidingsopvattingen van de deelnemers te maximaliseren werd geprobeerd om de kans te vergroten dat een verscheidenheid aan begeleidingsactiviteiten, constructen en heuristische kon worden gevonden in de kleinschalige vervolgstudies. Deelnemers werden geselecteerd uit de 245 mentoren die in de vragenlijststudie aangaven deel te willen nemen aan vervolgonderzoek. Mentoren werden verdeeld aan de hand van de gemiddelde scores voor alle respondenten voor de twee begeleidingsopvattingen. Dit resulteerde in vier groepen: twee groepen van mentoren die het met beide opvattingen ofwel bovengemiddeld ofwel ondergemiddeld eens waren, en twee groepen van mentoren die het bovengemiddeld eens waren met de ene begeleidingsopvatting en ondergemiddeld met de andere. Gelijke hoeveelheden mentoren werden willekeurig uit alle vier de groepen geselecteerd en uitgenodigd om deel te nemen aan de vervolgstudies.

Hoofdstuk 3: Begeleiding aanpassen aan individuele verschillen in het leren van beginnende leraren; het perspectief van de mentor.

De studie die in dit hoofdstuk wordt beschreven richtte zich op de *praktijkennis van begeleidingsactiviteiten* bij mentoren. De doelstelling van deze studie was het verkennen van 1) begeleidingsactiviteiten waarmee mentoren proberen de begeleiding aan te passen aan de individuele beginnende leerkracht, en 2) kenmerken van adaptieve mentoren, die veel adaptieve begeleidingsactiviteiten noemen. Deelnemers waren 18 mentoren met verschillende begeleidingsopvattingen, verbonden aan 13 verschillende initiële

lerarenopleidingen in Nederland. Het onderzoek maakte gebruik van taakgebaseerde interviews op locatie met mentoren, direct na een observatiegesprek van de mentor met een 'eigen' beginnende leerkracht. In de interviews werden 29 begeleidingsactiviteiten gecodeerd, die waren gericht op vier brede begeleidingsdoelen: A) het bieden van emotionele en psychosociale ondersteuning, B) het ondersteunen van de constructie van persoonlijke praktische kennis van lesgeven, C) het creëren van een gunstige context voor het leren van de beginner, en D) het veranderen van het gedrag van de beginnende leerkracht.

Van de 29 genoemde begeleidingsactiviteiten benoemden mentoren er vier als adaptief: 1) afstemmen van wederzijdse verwachtingen van de begeleiding, 2) afstemmen op de emotionele toestand van de beginner, 3) aanpassen van het begeleidingsgesprek aan het reflectieve vermogen van de beginner, en 4) opbouwen van taken van eenvoudig naar complex in relatie tot het bekwaamheidsniveau van de beginner. Correlatieanalyse liet onderscheidende kenmerken zien van de praktijkkennis van meer adaptieve mentoren. Ze noemden relatief meer activiteiten gericht op het ondersteunen van constructie van persoonlijke praktijkkennis, en minder activiteiten gericht op het creëren van een gunstige context voor het leren van de beginner. Meer adaptieve mentoren waren ofwel meer 'cognitief adaptief' of meer 'emotioneel adaptief'. De meer cognitief adaptieve mentoren benoemden vaker dat ze het begeleidingsgesprek aanpassen aan het reflectievermogen van de beginner, dat ze de groei van de beginner benoemen, en dat ze koppelingen leggen tussen begeleidingsgesprekken om de beginner een besef van continuïteit in de eigen ontwikkeling te geven. De meer emotioneel adaptieve mentoren noemden vaker dat ze afstemmen op de emotionele toestand van de beginner en dat ze de begeleiding afbakenen tot specifieke momenten. De vier adaptieve begeleidingsactiviteiten die in dit onderzoek werden gevonden, weerspiegelen huidige noties van wat het betekent om adaptief te zijn: het afstemmen van wederzijdse verwachtingen, het veranderen van begeleidingsstijl en het beginners helpen om hun perspectief op lesgeven te herstructureren.

De activiteiten die de adaptieve mentoren noemen kunnen beginners stimuleren om een betekenisgerichte leeroriëntatie aan te nemen en een geïnformeerde, persoonlijke praktijktheorie te ontwikkelen. De activiteiten van de meer cognitief adaptieve mentoren kunnen dienen om het gevoel van

continuïteit en groei in het leren van de beginnende leerkracht te vergroten. De activiteiten van de meer emotioneel adaptieve mentoren kunnen ertoe bijdragen dat de begeleiding veiliger wordt voor de beginner, terwijl tegelijkertijd de mentor wordt beschermd tegen overbelasting bij het bieden van emotionele steun. De studie laat zien dat emotioneel adaptieve mentoren aandacht voor de emotionele aspecten van leren combineren met aandacht voor het aanmoedigen van reflectief denken en het geleidelijk ontwikkelen van competenties. Eerdere studies lieten zien dat mentoren zich richtten op ofwel het bieden van emotionele steun ofwel het ondersteunen van reflectief en onderzoekend leren.

De studies die worden beschreven in de Hoofdstukken 4, 5 en 6 waren gebaseerd op repertory-grid interviews met 11 mentoren. Door deze interviewtechniek konden mentoren op een verhalende manier praten over het leren van hun beginnende leraren en over hun eigen reacties hierop. Mentoren noemden de namen van zes beginners die ze hadden begeleid. Daarna kregen ze drie van deze namen op kaartjes te zien. Ze werden gevraagd om aan te geven in welk opzicht twee beginners op elkaar leken en anders waren dan de derde beginner, om de termen op te schrijven die dit verschil het beste beschrijven, en om voorbeelden te geven van de verschillen en overeenkomsten. Ten slotte werden zij gevraagd te beschrijven hoe zij op deze overeenkomsten en verschillen hadden gereageerd en hier voorbeelden van te geven. Dit repertory-grid interview leverde drie soorten beschrijvingen op: beschrijvingen van kenmerken van het leren van beginnende leraren, van begeleidingsactiviteiten en van de verbanden hiertussen.

Hoofdstuk 4: Hoe mentoren het leren van beginnende leraren zien

De studie die in dit hoofdstuk wordt beschreven richtte zich op de *gedeelde praktijkkennis van het leren van beginners* bij mentoren. Een goed diagnostisch vermogen is een belangrijk kenmerk van goede begeleiding. Dit vereist kennis van het leren van beginnende leraren. De centrale vraag in dit onderzoek was daarom: *Op welke eigenschappen van het leren van beginnende leraren richten mentoren zich het meest bij het beschrijven van overeenkomsten en verschillen tussen hun beginnende leraren?* Deze studie analyseerde de beschrijvingen die de mentoren in de repertory-grid interviews gaven van de kenmerken van het leren van de beginners. Interviews werden geanalyseerd met behulp van inhoudsanalyse. Interviews werden daarnaast ook geanalyseerd vanuit het

perspectief van de twee kerndimensies die mensen gebruiken in het sociaal beoordelen van anderen: sociale wenselijkheid (warmte), en sociaal nut (competentie).

Mentoren benoemden 33 constructen: tegenstellingen tussen twee eigenschappen van het leren van beginnende leraren, bijvoorbeeld; zelfverzekerd versus onzeker zijn, of volwassen versus onvolwassen zijn. Deze hadden betrekking op vier domeinen van het functioneren van de beginner; A) het lesgeven, B) het leren lesgeven, C) persoonlijke eigenschappen, en D) de begeleidings- en schoolcontext van de beginner. Ongeveer tweederde van de constructen betroffen sociale beoordelingen; vooral oordelen over sociaal nut. De vier meest genoemde constructen hadden betrekking op 1) contact maken met leerlingen of afstandelijk blijven, 2) serieus en gedreven of meer ontspannen en speels zijn in het lesgeven; 3) zich identificeren met de verantwoordelijkheden van het leerkracht zijn of niet, en 4) zelfvertrouwen hebben of twifelen en onzeker zijn. Deze vier dominante constructen weerspiegelden beide dimensies van sociaal beoordelen en de twee domeinen van a) lesgeven en b) leren lesgeven. Mentoren combineerden de dominante constructen wel over deze twee domeinen heen, maar niet over de twee dimensies van sociaal beoordelen heen. Dit suggereert dat sociale wenselijkheid en sociaal nut afzonderlijke dimensies zijn aan de hand waarvan mentoren verschillen in het leren van beginnende leraren beoordelen. Thema's in de beoordeling van sociale wenselijkheid waren: 1) zorg voor leerlingen is een dispositie, en 2) een goede identificatie met de rol van leerkracht vereist een evenwicht tussen zorg en professionele afstand. Thema's in de beoordeling van sociaal nut waren: 1) sterke beginners balanceren ambitie en speelsheid, waarbij flexibel lesgeven en reflectie beide gehinderd worden door perfectionisme, 2) lessen plannen is een dispositie, en 3) sterke beginners hebben innerlijke kracht, waarin zowel assertieve aanwezigheid als onafhankelijk probleemoplossend vermogen voortkomen uit zelfvertrouwen.

De studie concludeerde dat mentoren voor dominante constructen een dispositionele verklarende stijl gebruikten (toeschrijven aan vaste kenmerken of gerichtheid), veel vaker dan historicisme (toeschrijven aan biografie en historische omstandigheden) of controle (toewijzen aan wilskracht en inspanning). Voor bepaalde kenmerken, zoals de mate waarin beginners lessen plannen, gebruikten mentoren bijna uitsluitend dispositionele verklaringen. Mentoren met een neiging tot dispositionisme ten opzichte van het historicisme,

kunnen minder aandacht hebben voor de historische oorsprong van het functioneren van de beginner, en kunnen daardoor mogelijk minder in staat zijn om moeite te doen om de beginner te helpen effectiever te functioneren. In eerdere studies over hoe mentoren het functioneren van beginners zien, is dit benoemd als betrekking hebbend op ofwel persoonlijke kenmerken ofwel de professionele praktijk (het lesgeven) van de beginner. Deze studie geeft aan dat mentoren ook een derde domein zien: het leren lesgeven van de beginner. Dit domein 'overbrugt' het domein van persoonlijke kenmerken en professionele praktijk: het professioneel- persoonlijke domein van het omgaan met jezelf bij het leerkracht worden. De studie levert een conceptueel model op met deze drie domeinen van praktijkkennis van mentoren over het leren van beginnende leraren.

Hoofdstuk 5: 'Wij moeten praten': confronteren als adaptief handelen in de begeleiding

De studie die in dit hoofdstuk wordt beschreven richtte zich op de *gedeelde praktijkkennis van begeleidingsactiviteiten* bij mentoren voor het adaptief inspelen op het leren van beginnende leraren. Deze studie analyseerde de beschrijvingen van begeleidingsactiviteiten in de repertory-grid interviews, en exploreerde welke begeleidingsactiviteiten mentoren het meest noemen bij het praten over hun reacties op de overeenkomsten en verschillen tussen hun beginnende leraren. De centrale onderzoeksvraag was: *Wat zijn dominante begeleidingsactiviteiten in hoe mentoren hun reactie beschrijven op overeenkomsten en verschillen tussen hun beginnende leraren?* Interviews werden geanalyseerd met behulp van inhoudsanalyse. De vier begeleidingsdoelen die in studie 2 werden geïdentificeerd dienden als richtlijn voor het coderen van begeleidingsactiviteiten.

Mentoren benoemden 34 adaptieve begeleidingsactiviteiten, gericht op vier brede begeleidingsdoelen: A) het bieden van emotionele en psychosociale ondersteuning, B) het ondersteunen van de constructie van persoonlijke praktijkkennis van lesgeven, C) het creëren van een gunstige context voor het leren van de beginnende leerkracht, en D) het veranderen van het gedrag van de beginnende leerkracht. De meest dominante begeleidingsactiviteit in de beschrijvingen van mentoren was confronteren. Bij confronteren maakt de mentor de beginner bewust van discrepanties tussen enerzijds wat de beginner

doet en/of daarmee bereikt, en anderzijds wat professionele gedragsnormen zijn en/of wat de beginner geacht wordt te bereiken. Deze confrontatie is gericht op het veranderen van het gedrag van de beginner en het ontwikkelen van de intentie tot deze gedragsverandering door de beginner. De begeleider doet dat door een ‘reality-check’ te geven (het overeenstemmen van de waarneming van de beginner met de werkelijkheid), door verwachtingen en professionele normen te verduidelijken, en door de beginner de noodzaak van verandering te laten zien. Mentoren noemden het confronteren het meest in combinatie met het helpen opbouwen van kennis en vaardigheden op een geleidelijke, incrementele, stapsgewijze manier, door directe steun in begeleidingsgesprekken en door het bieden van gelegenheid om vaardigheden te oefenen.

Mentoren beschreven het confronteren als het *vertellen* of het *ontwikkelen* van het probleem, en dit verschilde naar gelang de aard van het probleem waarmee mentoren de beginner wilden confronteren. Vertellen van het probleem werd genoemd voor meer waarneembare problemen in het lesgeven (i.e. gepaste kledij dragen of lesplanningen maken). Ontwikkelen van het probleem werd genoemd voor minder waarneembare problemen in het leren lesgeven (i.e. openstaan voor ervaring of twijfelen en onzeker zijn). Voor de combinatie van het confronteren met het helpen opbouwen van kennis en vaardigheden beschreven mentoren hoe ze hun reactie zo vormgaven dat deze responsief bleef. Ze benoemden hierbij: 1) het perspectief van de beginner innemen, 2) het timen van de confrontatie, 3) het monitoren van de reacties van de beginner, en 4) het monitoren van zichzelf. Ze benoemden deze 4 aspecten vooral wanneer ze confronteren beschreven als het *ontwikkelen* van het probleem.

Hoe mentoren het confronteren beschrijven komt overeen met het concept van het stellen van doelen in ‘goal-setting theory’ (Locke & Latham, 2002). Dit suggereert dat mentoren hun praktijkkennis van adaptief begeleiden grotendeels construeren rond het stellen van doelen met beginners. In de voorbereiding van mentoren zou daarom het stellen van doelen door confronteren aan bod moeten komen. Dit omvat onder meer hoe mentoren beginners kunnen helpen om doelen te accepteren, vooral voor minder waarneembare en complexe problemen van leren lesgeven.

Hoofdstuk 6: Heuristieken van mentoren voor het adaptief inspelen op het leren van beginnende leerkrachten.

De studie die in dit hoofdstuk wordt beschreven richtte zich op de *gedeelde heuristieken* bij mentoren voor het adaptief inspelen op het leren van beginnende leerkrachten. Het doel van deze studie was om te onderzoeken hoe mentoren vormgeven aan hun adaptieve respons door het verbinden van hun kennis van het leren van beginners aan kennis van begeleidingsactiviteiten. Als gevolg van hun dagelijkse micro-adaptieve reacties (Corno, 2008) in de loop van het begeleiden van verschillende beginnende leerkrachten, ontwikkelen mentoren handelingsgerichte heuristieken voor specifieke begeleidingssituaties. Deze heuristieken verbinden specifieke kenmerken van het leren van beginnende leerkrachten met begeleidingsactiviteiten die mentoren zien als passend hierbij. Deze studie combineerde de twee codeerschema's van de vorige twee studies voor het analyseren van de repertory-grid interviews. De studie verkent de associaties die mentoren beschrijven tussen 1) kenmerken van het leren van beginnende leerkrachten en 2) begeleidingsactiviteiten om op deze kenmerken in te spelen. Deze associaties werden beschouwd als indicatief voor de handelingsgerichte heuristieken van mentoren. De studie was gericht op gedeelde associaties in de interviews, als indicatie van de gedeelde praktijkkennis van mentoren.

De gedeelde associaties hadden betrekking op tien kenmerken, gerelateerd aan vier domeinen van het functioneren van de beginner: 1) interacties met leerlingen en klassenmanagement, 2) kennis, opvattingen en aanpak met betrekking tot leren, instructie en inhoud, 3) omgaan met emoties in het eigen leerproces, en 4) de rol van de beginner bij het begeleid oplossen van problemen. Voor de laatste twee domeinen noemden mentoren een bredere reeks begeleidingsdoelen. In hun beschrijvingen differentieerden begeleiders hun reacties op basis van hun interpretatie van de begeleidingssituatie. Bijvoorbeeld, voor beginners die volgens de mentor een onzekere uitstraling in de les hadden, verschilde hun reactie naargelang zij dit zagen als een kwestie van onzekerheid van de beginner, of als een gebrek aan vaardigheden voor klassenmanagement. In totaal benoemden mentoren gedeelde heuristieken voor zeventien verschillende begeleidingssituaties. Deze werden weergegeven in de vorm van samengevatte 'als ... dan'-uitspraken waarin kenmerken van het leren van beginners gekoppeld werden aan begeleidingsactiviteiten. De studie concludeerde dat de heuristieken acties en intenties verbinden aan interpretaties

van de situatie. De organisatie van de heuristieken rondom de zeventien verschillende begeleidingssituaties geeft weer hoe de praktijkkennis van mentoren is georganiseerd rond het probleem waar deze kennis op is gericht. In verschillende heuristieken maakten mentoren een onderscheid tussen een meer taakgerichte en een meer ondersteuningsgerichte reactie, al naar gelang de begeleidingssituatie betrekking had op de bekwaamheid van de beginner of het omgaan met zichzelf in het leerproces. Eerder onderzoek laat zien dat beginners dit onderscheid ook maken in hoe zij de begeleiding waarnemen, en vergelijkbare heuristieken zijn voorgesteld in een model voor adaptief begeleiden.

Hoofdstuk 7: Algemene conclusies en discussie

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste bevindingen samengevat, worden sterke punten en beperkingen van het onderzoek aangegeven en worden suggesties gegeven voor hoe het onderzoek kan bijdragen aan de kennisbasis van het begeleiden van beginnende leerkrachten. De discussie integreert de bevindingen van de afzonderlijke onderzoeken op basis van drie thema's: representatie, verificatie en verbetering van praktijkkennis van mentoren.

(1) Representatie van praktijkkennis

In dit onderzoek is de inhoud van de praktijkkennis van mentoren op verschillende niveaus van reductie gerepresenteerd, via 1) schalen van begeleidingsopvattingen, 2) gestructureerde lijsten met begeleidingsactiviteiten en kenmerken van het leren van beginnende leerkrachten, 3) het verhalend vertellen door mentoren over hun praktijk, 4) thema's in de beschrijvingen van mentoren, en 5) heuristieken voor zeventien begeleidingssituaties in de vorm van 'als ... dan'-uitspraken. De heuristieken representeren de gedeelde handelingsgerichte kennis van het adaptief begeleiden van mentoren, waarin zowel de begeleidingssituatie als de erbij passende begeleidingsactiviteiten opgenomen zijn. De begeleidingsactiviteiten die in studie 2 en 4 werden geïdentificeerd betreffen verschillende niveaus van begeleidend handelen, als gevolg van de twee verschillende interviewinstrumenten. De twee studies vullen elkaar aan en identificeren activiteiten op het niveau van het vormgeven van het begeleidingsproces als geheel (i.e. afstemmen van wederzijdse verwachtingen aan het begin), evenals activiteiten op het niveau van het omgaan met specifieke problemen (i.e. het afstoppen van specifiek gedrag van de beginner).

(2) Verificatie van praktijkkennis

De bevindingen uit de studies worden ter verificatie belicht vanuit vijf theoretische perspectieven, waarmee ook aanwijzingen voor toekomstig onderzoek gegeven worden. Ten eerste, de drie noties van adaptief begeleiden die in de tweede studie benoemd werden (wederzijdse verwachtingen afstemmen, aanpassen van begeleidingsstijl en helpen herstructureren van perspectief op lesgeven) kunnen gezien worden als verschillende niveaus van verandering voor de mentor bij het adaptiever gaan begeleiden. Ten tweede, het raamwerk van twee domeinen van functioneren (lesgeven en leren lesgeven) en twee dimensies (sociale wenselijkheid en sociaal nut) kan gebruikt worden om te onderzoeken hoe het beeld dat mentoren van beginners hebben verandert in de loop van de begeleiding, of verschilt tussen verschillende begeleidingscontexten. Ten derde, verkennende analyses op basis van het raamwerk voor scaffolding ontwikkeld door Van de Pol, Volman, en Beishuizen (2010) suggereren dat dit een mogelijke theoretische basis kan vormen voor het beschrijven van adaptief begeleiden van beginnende leerkrachten. Ten vierde suggereren onze bevindingen dat toekomstige studies zelfregulering door de mentor zouden moeten onderzoeken als onderdeel van adaptief mentorschap. Ten slotte tonen de bevindingen in dit onderzoek aan dat mentoren opmerken hoe beginners hun leren cognitief en emotioneel reguleren. Dergelijke regulering maakt deel uit van de oriëntaties op leren lesgeven van beginnende leerkrachten (Oosterheert, 2001). Toekomstig onderzoek zou kunnen onderzoeken hoe mentoren leeroriëntaties van beginnende leerkrachten kunnen herkennen en hen kunnen helpen zich te ontwikkelen als lerende.

(3) Verbetering van praktijkkennis

De resultaten van het proefschrift kunnen op vier manieren gebruikt worden in de professionalisering van mentoren. Ten eerste kan het model van de componenten van praktijkkennis doelen voor professionalisering helpen bepalen. Ten tweede kunnen resultaten gebruikt worden bij het ontwerp van activiteiten die de adaptieve meta-cognitie van mentoren activeren. Ten derde kunnen de bevindingen mentoren een spiegel van praktijkkennis voorhouden. Ten slotte kan de repertory-grid methode mentoren helpen om hun praktijkkennis te expliciteren en te onderzoeken.